

„Az ember szolgálja az államot” Ilmar Taska: *Pobjeda, 1946*, Magyar Napló Kiadó, 2019.

Jávorszky Béla az utóbbi évtizedekben kongeniális vers- és prózafordításaival elévülhetetlen érdemeket szerzett a modern skandináv, egész pontosan a svéd és finn, továbbá az észti irodalom magyarországi megismertetésében. Műfordítói ars poeticájában jól megfigyelhető az a szándék, hogy a magyar olvasó a körülményekhez és lehetőségekhez képest minél hamarabb kezébe vehesse az arra érdemes műveket. Ennek jegyében az észti Viivi Luik 2010-ben írt kiváló *Árnyékszínházát* 2017-ben jelentette meg, éppen a Magyar Napló Kiadó gondozásában, egy évvel a német fordítás előtt, holott irodalomtörténeti távlatokban ez fordítva szokott lenni. Most pedig az ugyancsak észti Ilmar Taska 2016-ben megjelent *Pobjeda 1946* című sikerregényének fordításával jelentkezett, nem sokkal a finn, német, olasz és angol kiadás után.

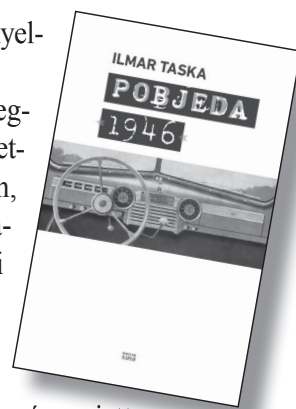
A szerző 1953. május 21-én született az Uráltól nyugatra, a transzszibériai vasút kilencszázhatvanötödik kilométerénél fekvő Kirovban, ahová szüleit Észtország 1940-es megszállása után deportálták, és ahonnan csak Sztálin halála után térhettek vissza a közben szovjet tagköztársasággá lett hazájukba. A száműzetésben született Ilmar Taska így már odahaza kezdhette meg iskoláit, majd a nyolcvanas években Moszkvában végzett a Filmművészeti Akadémián. Ezután producerként dolgozott Észtországban és Svédországban, később pedig Hollywoodban. Észtország függetlenné válása után hazatért, majd a '90-es években megalapította a Kanal 2-t, amely ma is az ország piacvezető kereskedelmi tévécsatornája. Fiatalkori próbálkozásai és zsengei után íróként valójában szokatlanul későn, 2011-ben mutatkozott be *Jobb, mint az élet* című önéletrajzi ihletésű novelláskötetével. 2014-ben jelent meg „Az év novellája” díjjal kitüntetett *Pobjeda*, amely később a *Pobjeda 1946* alapjául szolgált. Az átütő sikert azonban a 2016-os esztendő hozta meg számára. *Kiadó lakás* című novellája ekkor került be a Legjobb európai fiktív történetek antológiájába. Ugyanebben az évben Svédországban egy novelláskötete, Észtországban pedig a *Pobjeda 1946* jelent meg, amely hónapokon át vezette az észti bestsellerlistát, és hamarosan világsiker lett. Ennek eredményeként kisprózai írásait svéd,

dán, lett, orosz, kínai és bolgár nyelven is kiadták.

A *Pobjeda 1946* a címnek megfelelően Tallinban játszódik közvetlenül a második világháború után, amikor megkezdődik a győztes hatalmak játékszerének tekintett balti államok, köztük Észtország teljes szovjetesítése. A cselekmény középpontjában egyfelől az anya, a hatéves fiú és az ellenálló tevékenysége miatt körözött apa, másfelől az ő felkutatásával megbízott nyomozótiszt áll. Ezek a főszereplők – akárcsak a később felbukkanó mellékalakok – végig névtelenek maradnak, ami azt sugallja, hogy tipikus, általánosítható emberi sorsokkal van dolgunk, valamint azt, hogy a többség az üldözöttekhez, a kisebbség pedig az üldözőkhöz tartozik. A tudatos írói megoldás bizonyítékként néven nevezve csak az anya féltestvére, az operaénekes Johanna szerepel, akinek sikerül kiválnia ebből a világból, illetve az ő londoni szerelme, a BBC bemondója, Alan, aki eleve kívülálló.

Az események kiindulópontjaként a nyomozótiszt szolgálati kocsjával, a címadó vadonatúj Pobjedával magához édesgeti az autókért rajongó fiút, és rajta keresztül bukkan a szülők nyomára. Először az apát viszik el. A veszélybe került anya Johannára bízva gyereket, majd őt is elfogják, és végül belehal a bántalmazásokba. A fiú először megszökik nagynénjétől, majd izgalmas, fordulatos kalandok után ismét visszakerül hozzá. Legalább ilyen izgalmas a másik cselekményszál, a szerelmi történet, amelynek végén Johanna Moszkvában házasságot köt Alannal, majd a kínkeservesen megszerzett engedélyek birtokában Londonba repül. A fiú azonban nem megy vele. Ő Tallinban, a trolibusz vonalát követve apja keresésére indul...

Taska regénye minden tekintetben magán hordozza egy bestsellerlistát vezető sikerregény, vagy ha úgy tetszik: egy lektúr jegyeit. Ezek a jegyek többek között a fordulatos, pörgős cselekményszöveg, a világrendeken átívelő szerelemi történet, a politikai krimi lélegzetelállító izgalmai, és nem utolsósorban a főszereplő személye, aki gyerek létére maga is játékszer lesz a hatalom, a titkosszolgálat kezében. Az olvasmányosságot szolgálja a sajátos szerkesztés a filmkockaszerűen egymást gyorsan váltogató részekkel, helyszínekkel, szereplőkkel, perspektívákkal, ami által az író elkerüli a nehézkes leírás vagy a körülményes

történetmesélés buktatóit. Ez a szerkesztésmód – az egyes részek tudatos megszakításával elért késleltetések által – nagyban hozzájárul a feszültség fokozásához, hiszen így egy-egy részmotívumra vagy fontos információra csak fokozatosan derül fény. Az események tempójában, az idő múlásában terjedelmüket tekintve a rövid és hosszú részek szabályos váltakozása figyelhető meg, ami sajátos ritmust kölcsönöz a cselekménynek.

Ugyancsak az olvasmányosság szolgálatában áll a tárgyilagos, egyszerű stílus, amely alapján egy német kritikus különösen alkalmasnak és ajánlatosnak tartja a regényt az ifjabb korosztályok számára, a kellő történelmi önismeret megszerzésére. Ám ez az egyszerű stílus soha nem laposodik el, mert a kurzívval szedett belső monológok egész más hangot ütnek meg, és a bennük alkalmazott, átélt függőbeszéd belső, lelki folyamataikat, ha úgy tetszik, tudatalattijukat feltárva lehel életet a szereplőkbe.

A stílárú gazdagság üde színfoltja az operahősök jellemében rejlő metaforikus, szimbolikus lehetőségek kiaknázása, átértékelése, és adaptálásuk a regényhelyzetekhez, ami Johanna nyelvi jellemzésének legfőbb eszköze. Ő a tipikusan orosz nőben, Tatjánában a kényes és ellentmondásos észt–orosz viszony rendezésének lehetőségét ismeri fel, és ennek hatására jön rá, hogy nem az orosz ember az ellenség, hanem csak a rendszer. Más szerepeiben most hazája sorsa mellett egyszerre felfedezi saját életének jelképeit is. Erre két példát érdemes szó szerint idézni: „Valamikor Verdi Aidáját énekelte, így most remekül tudott azonosulni a rabszolgalánnyá lett núbiai hercegnővel, akinek hazáját feldúlták az egyiptomi hadak.” „Hogy megnyugodjon, dúdolni kezdte a Nibelungok gyűrűje vezérdallamát. Őt is kiűzték az istenek maguk közül, és az alvilág halandói közé taszították.”

Élethelyzetének értelmezésére, döntéseinek motiválására a három példán kívül ugyanilyen, önmagán túlmutató funkciót kap többek között Carmen, Radamesz, Tosca, Kleopátra, Norma, vagy Cso-cso-szán, akinek féltve őrzött selyemkimonóját egy lakásügyi előadó lekenyerezésére kell feláldoznia. De Johanna például akkor is a zene nyelvén beszél, amikor hiába kérleli szép szóval a fiút, hogy jöjjön vele Londonba.

És úgy véli, hogy meggyőzéséhez más hangnemre, „mollról dúrra” kell váltani. A zenei metaforarendszert Alan és Johanna egyfajta rejtjelnek használják levelezésükben. A Moszkvába induló Alan így jelzi érkezését: Pinkerton tengeri útra készül, hogy meglátogassa Cso-cso-szánt. A polarizálódásnak indult Európában a keleti tömb megalázott, kiszolgáltatott embereivel szemben ő képviseli a lassan leereszkedő vasfüggöny innenső oldaláról az akkor még irigyelt Nyugat szabad szellemét és gondolati szuverenitását. Moszkvai tapasztalataiból például azt a felismerést szűri le, hogy a diktatúrában az ember szolgálja az államot, és nem az állam az embert. Amikor pedig a mű végén Johannára várva átrendezi a lakását, így elmélkedik: „A hosszú ideig egy helyben álló bútorok mintha gyökeret eresztettek volna a parkettában”.

Viszontagságai során a fiú egy Moszkván túli nevelőotthonba, amolyan janicsárképzőbe is eljut. Így különösen az ő élethelyzetének hitelesítésében játszanak fontos szerepet a külön nyelvi síkot alkotó orosz vendégzövegek. A diktatúra természetrajzárt, a parancsuralmi rendszert jól érzékelteti, hogy oroszul ugyan nem tud, de a hanghordozást, a testbeszédet, a többiek reakcióját követve – és a mozgalmi dalokat megtanulva – még sincsenek kommunikációs nehézségei.

A magyar kiadásban a Jegyzetek dicséretes módon külön közlik az orosz vendégzövegek magyar fordítását. Oroszsként valószínűleg csak nekem fog fel tűnni, hogy ezekben a fordításokban egyrészt sok a pontatlanság és a betűtévesztés, másrészt pedig a magyar helyesírásban kialakult a cirill ábécé latin betűs átírásának egységes rendszere, ami itt szintén nem érvényesül. Hasonló pontatlanság csúszott a könyv utómunkálatai során a fülszövegbe: Taska szülővárosa, Kirov nem Szibériában, hanem az Uraltól nyugatra, még Európában van. Mindez természetesen egy cseppet sem fogja zavarni a magyar olvasót, aki Jávorszky Béla ezúttal is hiteles, és az eredeti szöveg különféle stilisztikai rétegeit hajlékonyan követő fordítását veheti a kezébe. Ezért aztán a *Pobjeda 1946*, ha nálunk valószínűleg nem is kerül az olvasottsági listák élére, minden bizonnyal Magyarországon is sikerre számíthat.

Ircsik Vilmos